

PRO ZAHŘÁDKÁŘSKOU PRAXI 25

Peckoviny mají své přední místo v zahrádkách

Ovocné druhy pěstované u nás se z praktického hlediska rozdělují podle charakteru plodů na ovoce jádrové, peckaté, skořápkaté a drobné. Každá skupina má v našem ovocnářství i zahrádkářství svůj zvláštní význam a to jak pěstitelský a hospodářský, tak i spotřebitelský. V této listovce se budeme zabývat ovocem peckatým neboli peckovinami. Z celkového počtu ovocných stromů v ČSSR — 51,446.955 je peckovin 21,005.036 stromů. Z toho švestek 9,505.187, slívy — mirabelky — renklody 2,742.844, třešně 3,457.127, višně 1,199.513, meruňky 2,396.717 a broskvoně 1,703.548. Jsou to údaje z posledního soupisu ovocných stromů a keřů v roce 1970. Z uvedených čísel je vidět, že téměř polovina všech ovocných stromů u nás jsou peckoviny. Při jejich známé úrodnosti je skutečností, že se peckoviny podstatně podílejí na celkové spotřebě ovoce u nás. Bohužel počet stromů některých peckovin má poměrně prudce klesající trend. Jsou to především švestky, třešně a renklody, které v důsledku rušení extenzivních sadů, sílničních stromořadí i polních alejí znamenají rok od roku značný pokles. Tím klesá i nabídka těchto tradičních českých ovocných druhů na našem trhu, ať již ve stavu čerstvém nebo konzervovaném. A to je škoda, protože význam peckového ovoce netkví pouze v jeho početním zastoupení v našem ovocnářství, ale především v tradici a oblibě, kterému se čerstvé i zpracované peckové ovoce u nás vždy těšilo. Na rozdíl od jádrového ovoce, spotřebuje se větší část úrody peckovin v čerstvém stavu, a proto má velký zdravotní význam. Peckoviny jsou také velmi důležitou surovinou pro konzervárny i pro domácí zpracování. A jsou to právě tradiční druhy — švestky a třešně, bez nichž bychom si těžko představili českou kuchyň. Bohužel pěstování

vání peckovin — hlavně sklizeň — vyžaduje hodně pracné lidské práce. Proto zemědělské závody, i když jsou zaměřeny na ovocnářskou výrobu, tyto tradiční druhy z pěstitelského programu vypouštějí a svůj zájem věnují hlavně meruňkám a broskvoním. Stává se tedy více méně záležitostí zahrádkářů, aby tradiční peckoviny nevymizely z ovocných sortimentů u nás pěstovaných. V následujícím si připomeneme možnosti pěstování jednotlivých druhů peckovin z hlediska drobných pěstitelů, kteří musí především mít na zřeteli, že ovocnaří na malém kousku půdy — na zahrádce.

Švestky, slívy, renklody

Podle doporučených norem výživy by společná spotřeba švestek, slív a renklod, a to v syrovém stavu a v úchovcích, měla obnášet váhově asi 23—25% veškerého u nás konzumovaného ovoce, tudíž procento nemalé. Důvod je v tom, že kromě množství různých minerálních látek, jsou v tomto ovoci slušnou měrou obsaženy vitamíny, a to vitamín C, B₁, B₂ a provitamín Karotén, u některých z nich v mnohem větší míře než u jablek.

Velikou výhodou této skupiny ovocných druhů, zejména švestky domácí, je možnost jejich pěstování i v poměrně vyšších polohách — běžné do 600 m nadmořské výšky, a není výjimkou, že je najdeme i v polohách podstatně vyšších.

Pokud jde o půdní poměry, snášejí oproti jiným, zejména nejušlechtlejším peckovinám — meruňkám a broskvoním, i půdy těžké nebo středně těžké, vždy však s dostatečným množstvím půdní vlhkosti, která je podmínkou pěstitelského úspěchu.

Pokud jde o podnože, ustálil se dnes názor, že podnož myrobalán je méně vhodná pro slívy a renklody, pro švestku domácí. Lze ji doporučit jen pro některé málo vzrůstné odrůdy slív, renklod, event. mirabelek a do půd kamenitých, suchých, málo výživných.

Pro zahrádkáře by se měly užívat hlavně některé z vegetativně množených podnoží, které způsobují menší vzrůst jako je Marunke, St Julien de Toulouse a EM Damas C. Zejména švestka domácí na posledních dvou uvedených podnožích skýtá záruku brzké a bohaté plodnosti. Nelze opomenout ani pěstování švestky domácí z odkopků (pravokořenné), ovšem za předpokladu vybraných matečných stromů.

Při pěstování koruny by se měly rozlišovat právě švestky domácí, špendlíky a mirabelky od slív a renklod.

Prvá skupina, jak správně uvádí Federer, má přirozený růst, připomínající svislý kordon, jak nejlépe poznáme u neošetřované švestky, rostoucí v polních stromořadí. Nezakládejme proto u nich stůj co stůj silné kosterní větve a ponechme jim bez zbytečně hlubokého zkracování terminálu jejich, i když dosti hustý přirozený růst. Oproti tomu u ostatních slivoní lze tvořit korunu o 3—4 kosterních větvích. Omezování pěstování slivoní na našich zahrád-

kách je zejména způsobeno jednou z nejzávažnějších virových chorob — šarkou. Je povinností každého zahrádkáře, aby ihned, jakmile si ověří výskyt této choroby, nemocný strom ze zahrady odstraní a spálil. Největším problémem je to, že virus šarky vegetuje i na různých plevelech a odtud je přenášen mšicemi na zdravý strom.

Doufáme, že našim výzkumným ústavům se podaří izolovat zdravé podnože i odrůdy; bez tohoto zásahu by celý osud našeho švestkařství byl v sázce.

Pokud jde o počet pěstovaných slivoní na zahrádce, měli bychom se řídit její rozlohou, klimatickými i půdními podmínkami. Na dnešních malých zahrádkách by měla stačit jedna pravá švestka domácí, a to vhodného typu pro tu kterou oblast, na podnoži mírnící růst, třeba i jako solitera v okrasné části zahrady. Z renklod jediné Althanova a Zelená; případně některá raná slíva např. Bonne de Bry.

Třešně, višně a sladkovišně

I když třešně a višně svou nutriční hodnotou vcelku zůstávají za jinými peckovinami, resp. jádrovinami, je jejich význam pro obohacení naší potravy veliký. Hlavně proto, že jde o ovoce rané a ihned po sklizni konzumovatelné. Dále jsou třešně a hlavně višně důležitou surovinou pro domácí i průmyslové zpracování. Významné je i to, že se třešním i višním daří u nás téměř všude. Horní hranici pro jejich úspěšné pěstování by měla být výška 600 m n. m. Je známo, že višeň celkem dobře snáší i ovzduší zamořené kyslíčným sířičitým (kolem železničních tratí, poblíž průmyslových aglomerací apod.).

Problematika pěstování třešní v zahrádkách spočívá zejména v tom, že dospělý strom šlechtěný na ptáčnici zabírá 80 až 100 m² půdy. Pokud nebudou k dispozici typy třešní zakrslého růstu — spur typy, nebude možno do malých zahrádek třešně doporučit. Zakrslý růst třešní nezaručuje ani použití mahalebky jako podnože. Totéž platí o vegetativně množených podnožích z East - Malling U F 12/1, které se ještě k tomu špatně množí a stromky na nich pěstované tvoří topolovité koruny, což je pěstitelsky nevýhodné. Jedinou její výhodou je vyrovnaný růst stromu a odolnost proti virovým chorobám. Dalším problémem v pěstování třešní je červivost, způsobená vrtulí třešňovou. V posledních letech se stala škůdcem tak vážným, že se někde z tohoto důvodu od pěstování třešní upouští. Červivost třešní však není problémem tam, kde se každoročně sklízí celá úroda třešní, beze zbytků na stromech i pod nimi. Kromě toho jsou v současné době k dispozici účinné chemické přípravky proti vrtulí, např. Anthlo a další.

Pokud jde o tvary stromů, lze pro třešně doporučit pouze tvary prostorové, tj. zákusek, čtvrtkmen, polokmen. Pěstování třešní v plošných tvarech nelze zatím doporučit.

Jinak je tomu s pěstováním višní. Podle zkušeností je to především otázka odrůdy a podnože, která rozhoduje, zda lze višeň udržet v menším tvaru, vhodném pro zahrádky. Je to především podnož mahalebka, která je vhodná pro

všechny tvary. Doporučitelný je tvar prostorový a to keřovitý, bezkmenný nebo jen s nízkým kmenem. Vhodný tvar pro višňu je také volná palmeta, zejména tvaru V se středním výhonem. Je sice pravda, že největších plodů višňu dosáhneme ze stromů pravidelně detailně řezaných, ale vyšší sklizně řez v podstatě neovlivňuje.

Výskyt chorob a škůdců je u višňu poměrně malý. Škůdcem třešně i višňu rok od roku větším se stávají špaček a kosi. Ochrana proti nim je velmi obtížná a měla by se stát předmětem pokusů zahrádkářů.

Broskvoň

Pěstování broskvoň se v posledním desetiletí u zahrádkářů rozšířilo tak, že lze dnes právem prohlásit, že je broskvoň nejatraktivnějším ovocným druhem. Zdaleka však nelze souhlasit s tím, že je možno broskvoň pěstovat ve všech oblastech, jak se to více méně děje.

Kromě poměrně malé odolnosti proti mrazu ve dřevě, je další nevýhodou, že kvetou oproti ostatním ovocným druhům (s výjimkou meruňek a mandloní) podstatně dříve. Je sice pravda, že některé odrůdy se považují v květu za velmi odolné proti mrazu, jako třeba odrůdy skupiny Haven, přesto však neúspěch tkívá většinou v namrznutí květů.

Několik posledních zim ukázalo, že relativně vysoké zimní teploty podstatně snižují odolnost květných pupenů. Všude tam, kde po mírné zimě následovaly ostřejší jarní mrazy, a to většinou v době plného květu broskvoň, byly zničeny květy i u těch odrůd, které byly dosud pokládány za vysoce odolné. Totéž platí pro meruňky a mandloně.

Nejlepší podnoží pro broskvoň je stále uznáván broskvoňový semenáč. Pokud chceme pěstovat broskvoň ve vlhčích, těžších, méně propustných půdách, doporučuje se použít některé slivoňové podnože, ať už je to Žilienka, Marunke nebo Brompton; u prvních dvou dosahují naštěpované odrůdy menší velikosti; v žádném případě však není toto řešení z hlediska životnosti naštěpované odrůdy ideální. Z nových semenných podnoží je nutno se zmínit o valtických B-VA-1 až 4, které jsou zapsány v listině povolených odrůd od r. 1971.

Pokud nemá zahrádkář nejteplejší podmínky pro pěstování broskvoň (České Středohoří, Jižní Morava), měl by z listiny povolených odrůd volit jen ty, které dozrávají mezi 10. srpnem — 15. zářím. Odrůdy dříve zrající, jakož i příliš pozdní (Elberta) špatně vyžívají, zejména při nedostatečně teplém létě a podzimu.

V posledních letech se v celém světě šíří pěstování neochmýřených broskví — nektarinek. Tato tendence se začíná projevovat i u našich zahrádkářů. Pokud jde o rozdíly v pěstování, nutno konstatovat, že nektarinkám se lépe daří v podmínkách menší vzdušné vlhkosti než je tomu při pěstování broskvoň, tj. daří se jim lépe ve stejných klimatických podmínkách jako meruňkám. Ve vysoké vzdušné vlhkosti sňhě zahnívají na stromě. Stejně jako u pravých broskví i u nektarinek by zahrádkář měl volit odrůdy, zrající do poloviny září.

Pokud jde o sázení broskvoní, měly by být dělány na jaře do dobře připravené a vápníkem zásobené půdy. Broskvoně sázené na podzim, nemají-li dostatečnou zásobu vody až do zámru půdy, většinou přes zimu zasychají.

Neraší-li na jaře vysazená broskvoň na podzim, je nutno ji vyjmout ze země, kořeny zkrátit až do zdravé, nezaschlé části a znovu zasadit a pravidelně dobře zalévat. Tímto zásahem se většinou podaří broskvoň zachránit.

Broskvoně vytvářejí bohatší listovou plochu než ostatní ovocné dřeviny; z toho důvodu potřebují nejenom vysoký přísun živin, avšak v určitých ročních obdobích i hojně vláhy, ačkoliv jinak rostou dobře i v sušších a lehčích půdách.

V suchém jaru zavlažujeme poprvé od poloviny dubna do poloviny května. Nejdůležitější zálivka v létě je nejméně 2× v posledním měsíci před sklizní. Tato zálivka může zvýšit váhu plodů až o 70%. V době letního sucha bez zálivky stromy vadnou a plody opadávají; výborným péstitelským opatřením je, zejména v suchém podzimu, zálivka broskvoní po opadu listů.

Jedním z naprosto nezbytných zásahů je protrhávání plodů, zejména při bohaté násadě. Prvé protrhávání provedeme v době, kdy plody dosáhnou velikosti lískového ořechu; druhé protrhávání je nutné asi 4 týdny před sklizní; tímto protrháváním, které má být spojeno se zálivkou, získáme výběrové plody.

Z nejvýznamnějších chorob broskvoní nutno se zmínit o klejotoku. Kůra v napadené části odumírá, později usychá často celá větev, nebo i celý strom.

I když dnes víme, že jedním z hlavních původců tohoto zjevu je rakovina způsobená houbou *Leucosoma cincta*, přesto je stále nutno zdůrazňovat i fyziologické příčiny, jako nevhodné půdní a klimatické podmínky, nesprávný poměr mezi jednotlivými živinami v půdě, zejména nedostatek vápníku a hořčíku, nesprávná podnož, nesprávná doba řezu a podobně.

Pokud jde o řez, měl by se uskutečňovat až těsně před květem, event. při květu. Každý hlubší řez, průklest a řez zmlazovací, ihned po sklizni. Po řezu by měl být ihned udělán preventivní postřik proti houbovým chorobám a rány po řezu ošetřeny.

Další velmi nebezpečnou chorobou je kadeřavost (*Taphrina deformans*). Způsobuje na listech žluté nebo červené puchýře; houba přezimuje pod šupinami pupenů; při rašení pupenů vrůstá dovnitř.

Citlivost nebo odolnost broskvoně vůči chorobě je odrůdovou záležitostí; nejvíce se rozšiřuje po mírné zimě. Boj je nutno provádět v době vegetačního klidu a nejpozději v době rašení. Jakékoliv pozdější zásahy chemickými prostředky jsou neúčinné. Jediný mechanický boj v tu dobu je otrhávání a spalování napadených výhonů, což ovšem pro právě probíhající vegetační období nemá význam.

Dopoučuje se na podzim po opadu listů postřik 1% Kuprikolem, před rašením 3% Polybaritem, při silném výskytu v předchozím roce ještě postřik Dithanem M 45 (0,2 až 0,3%) v době rašení.

Nejvhodnějším tvarem broskvoní do zahrádek je tvar prostorový s nízkým kmenem a kotlovitou korunou.

Nízký kmen umožňuje, aby jako ochrana proti event. silným zimním mrazům mohl být přikryt připravenou zeminou až do výše rozvětvení koruny. Tato ochrana se může ještě zvýšit přihrnutím sněhu.

Pokud jde o základní řez po výsadbě, názory na jeho nutnost se začínají měnit; stejně jako u jaderovin se zdůrazňuje, že každý hluboký řez, zejména v mladém věku stromu, je na úkor brzké plodnosti. Řezat se začíná teprve po nástupu plodnosti.

U nás je zatím běžná kotlovitá koruna s každoročním jarním řezem, jak kosterních větví a větví prvního řádu, tak zkracováním plodného obrostu (jeden výhon za 4.—5. květným pupenem, druhý na dva listové) — řeže se těsně před rozkvětem, event. za květu.

Kromě koruny kotlovité se propaguje svislý kordon, event. tvar pyramidální.

Pokud jde o tvar plošný, lze podle výsledků výzkumu prováděného v Lednici, doporučit italskou palmetu.

Letní zkracování (dekapitace) letorostů, na které se klade v poslední době více než nutný důraz, má pro zmnožení květních pupenů význam jen u odrůd, kde se květní pupeny vytvářejí v horní polovině nebo třetině letorostu. Otázkou ovšem zůstane nejvhodnější doba provedení tohoto zásahu, která se bude lišit jak podle stanoviště, tak i podle vegetačních podmínek toho, kterého roku a podle odrůdy. Zdá se, že by to měla být doba při zastavení růstu letorostů nebo těsně před ním. Tento řez, který zahrádkáři již hojně dělají, by se měl propagovat, ovšem nikoliv paušálně, jak se dosud děje.

Meruňky

Jejich obliba na našich zahrádkách je mnohem staršího data než obliba broskvoní. Zahrádkáři se většinou domnívají, že podmínky k úspěšnému pěstování obou těchto ušlechtilých peckovin jsou stejné. To ovšem není pravda, protože oproti broskvoním jsou meruňky odolnější proti zimním mrazům ve dřevě, naopak v květu jsou na mraz podstatně citlivější. Meruňky také rozkvétají dříve než broskvoně. Proto i způsob jejich pěstování v zahrádkářské praxi musíme těmto rozdílným podmínkám přizpůsobit.

Meruňky na rozdíl od broskvoní pěstujeme s vyšším kmenem — nejlépe jako čtvrtkmen, aby výše položená koruna mohla lépe uniknout v květu přizemním mrazíkům.

Další podstatný rozdíl je požadavek meruňky na sušší ovzduší. Pěstujeme-li meruňku na stanovišti s příliš vlhkým ovzduším, nejenom skýtáme lepší podmínky pro moniliózu a hnití plodů, avšak snižujeme tím podstatně možnost diferenciací květných pupenů.

Pokud jde o podnože, je i u meruňky nejlepší podnoží meruňkový semenáč. Nově byly vyšlechtěny a do listiny povolených odrůd zapsány a r. 1971 generativně množené podnože M-VA-1 až M-VA-4, pocházející z Valtic.

Pro těžší půdy používáme některou z podnoží slivoňových. Navíc se ještě používá různých slivoní jako mezišlechtění. Vcelku však lze říci, že všechny tyto pokusy jsou málo úspěšné a počet uhynulých meruněk bez mezišlechtění se neliší od počtu těch, u nichž bylo použito mezišlechtění. Pokud jde o klejotok a následné odumírání větví nebo celého stromu, platí tytéž zásady jako u broskvoní.

V odrůdové skladbě se udělalo zjednodušení sortimentu. Všechny dnes v listině povolených odrůd zapsané odrůdy se hodí nejenom pro velkovýrobu, ale i pro zahrádkáře, a zdá se, že ani v blízké budoucnosti se v tomto směru mnoho měnit nebude.

Meruňky lze s úspěchem pěstovat všude tam, kde je dostatečné množství tepla. Pro zahrádkáře, kteří pěstují jen malý počet stromů, lze připustit jejich pěstování nejenom ve výšce do 350 m, ale i do 500 m n. m. Předpokladem je použití slivoňové podnože a raně zrajících odrůd. Pozdě zrající odrůdy třeba i odolné, jako je např. Rakovského, nelze doporučit.

Tradičními oblastmi pro pěstování meruněk v ČSR jsou oblasti v Dolním Polabí a na Moravě jižně od Brna.

Z chorob je kromě již zmíněného klejotoku nebezpečnou chorobou šarka a mrtvice.

Z významných škůdců se stále více rozšiřuje obaleč meruňkový. Tento škůdce žijící buď v patě kmene nebo v rozvětvení silnějších větví, je nebezpečný jednak tím, že jeho činnost bývá provázena klejotokem, jednak v případě přemnožení způsobí často i zkázu celého stromu. Pokud je včas objeven, možno jej zničit opakovanými silnějšími, až 1% postřiky organofosfáty, jako Fosfotion nebo Anthio. Postřiky se aplikují od května do července po 3 týdnech nebo event. u Anthia po 14 dnech.

Pokud jde o význam broskví a meruněk jako ovoce, je nutno konstatovat, že je pokládáno za nejušlechtlejší, ať k přímému konzumu, tak i ke konzervování. Obliba broskví i meruněk stále stoupá; zahrádkáři věnují jeho pěstování stále víc a více pozornosti, zejména i proto, že téměř každoročně získávají nové zkušenosti pěstitelské a zkušenosti s novými odrůdami, vyšlechtěnými doma i v cizině, což je pro zahrádkáře vysoce atraktivní.

Proto není téměř jediné zahrádky, kde by nebyl alespoň jeden strom broskvoně nebo meruňky. Vzhledem k tomu, že jak broskev, tak i meruňka je v době květu i stromem okrasným, hodí se jako solitéry do okrasné části každé zahrádky.

Mandloně

I když mandloně s překrásnými velikými květy jsou ozdobou i okrasné části zahrádky, zůstává její hospodářský význam v zahrádkách omezen pouze na nejteplejší oblasti. Mají se pěstovat nejlépe na svazích jižních nebo jihovýchodních. Ze všech peckovin u nás pěstovaných snášejí nejvíce sucho. Stejně jako u meruněk a broskvoní klesá jejich odolnost vůči mrazu v květu, předcházelo-li teplé počasí, zejména v druhé polovině zimy.

Pokud jde o podnože, používá se v hlubších půdách mandloňového semenáče, na suchých měkkých půdách se velmi hodí broskvoňový semenáč, s nímž mandloň velmi dobře srůstá.

Slíva St. Julien a Domáci švestka jsou dobrými podnožemi pro menší tvary mandloní a vlhčí půdy.

Pokud jde o řez, doporučuje se hluboký základní řez, aby se vytvořila pevná kostra; u plodných stromů řezeme plodné výhony stejně jako u broskvoní. Mandloně jsou cizosprašné a je proto potřebí alespoň 2 stromů z podnože.

Pokud jde o mandloňové typy, rozeznáváme mandle se sladkými jádry a s jádry hořkými (tyto obsahují 2—3% amygdalinu, z něhož se může uvolnit jedovatý kyanovodík.

Jinak rozeznáváme mandloně přinášející plody se skořápkou velmi měkkou, měkkou, polotvrdou a tvrdou.

Použití mandlí je všeobecně známo. Jádra obsahují až 50% tuku, cukru a bílkoviny. Kromě běžné potřeby je nutno se zmínit, že zelené mandle se hodí velmi dobře ke kandování.

Stručný návod na pěstování peckovin v zahrádkách, který dáváme zahrádkářské veřejnosti, upozorňuje na skutečnost, že peckoviny jsou velmi vděčnými ovocnými druhy. Bylo by velmi nesprávné, kdyby se od jejich pěstování upouštělo. Netvrdíme, že všechny peckoviny jsou ideálním druhem pro zahrádky, zejména pro malé osady. Ale i tam je lze při respektování určitých zásad pěstovat. Odrůdy zde neuvádíme. Byly uvedeny v leporelu čís. 11. Kdo bude mít zájem se dovědět o peckovinách více a podrobněji, doporučujeme tuto literaturu:

Vávra Mil.: Švestky a třešně.

Večeřa: Ovocné stěny.

Luža: Škola ovocnáře.

Kolektiv: Pěstování meruněk a broskví.

Kolektiv: Malá pomologie č. 4.

Napsal: Dr. Jos. Bouchal.

Pro své členy
vydává OV Českého ovocnářského a zahrádkářského svazu,
Praha 1, Jilská 24.